

Industrikommittén

Industrins parter i samverkan

Pressmeddelande

2009-10-13

Industrins Ekonomiska Råd presenterar rapporten:

I finanskrisens kölvatten – risker och utmaningar

Industrins Ekonomiska Råd har av parterna inom Industrikommittén fått i uppdrag att lägga fram en rapport om läget i svensk industri och de utmaningar som gäller industrin i framtiden. Några av huvudslutsatserna i rapporten är följande:

Den globala återhämtningens effekter på svensk industri

Efter det drastiska raset i industriproduktionen vinterhalvåret 2008/2009 har det skett en återhämtning som innebär att ungefär två tredjedelar av det stora fallet i industriproduktionen har återtagits. Rekylen uppåt har varit starkast för de mest drabbade industribranscherna, men de har fortfarande längst kvar till produktionsnivån före finanskrisen. Det gäller fordonsindustrin men också järn- och stålverk, metallvaruindustri och maskinindustri.

I nedgångsfasen 2008-2009 minskade industrisysselsättningen med drygt 70 000 personer. Under återhämtningen 2010-2012 väntas industrisysselsättningen öka, och det tyder på att det kan handla om en sysselsättningsökning på i storleksordningen 10 000 personer de kommande åren.

Risker och utmaningar i kölvattnen av finanskrisen

Den internationella återhämtningen har varit oväntat stark det senaste året. Världshandeln har snabbt tagit tillbaka förlorad mark samtidigt som finansiella förhållanden normaliserats i viktiga avseenden. En fortsatt återhämtning kan förstärkas av att den amerikanska ekonomin åter får upp farten en bit in i nästa år efter en svacka.

Svensk ekonomi har återhämtat sig mycket starkt under 2010. Den starka BNP-tillväxten 2010 har dock delvis drivits av krafter som knappast är bestående. Den svaga kronan har gett exporten extra fart och den inhemska efterfrågan har stimulerats av exceptionellt låga boräntor. Bostadspriser och skuldnivåer har därigenom fortsatt uppåt på ett sätt som tydligt avviker från omvärlden. En positiv spiral har därmed uppstått där stigande bostadspriser stimulerat konsumtionen, vilket i sin tur bidragit till starkare arbetsmarknad och starka statsfinanser.

Erfarenheter från andra länder tyder på att det ofta är svårt att hantera en situation med stark uppgång av krediter och bostadspriser. Framöver ställs den ekonomiska politiken därför inför dilemmat att undvika en obekvämt stark valuta och samtidigt säkerställa en mjuklandning för bostadsmarknaden och hushållens upplåning.

Svensk industrins framtida utvecklingskraft och omställningsförmåga

Svensk industris specialisering mot investerings- och infrastrukturvaror har framförts som ett skäl till att krisen blev så djupgående. Denna specialisering kan dock visa sig vara väl positionerad att möta en förväntad framtida växande efterfrågan. Det är inom de mellanteknologiska segmenten konkurrensen förväntas bli som hårdast från de nya industriländerna.

Industrikommittén

Industrins parter i samverkan

Hur svensk industri kommer att klara den framtida konkurrensen beror på dess utvecklingskraft och omställningsförmåga. Avgörande är innovationskapaciteten. *För det första* bör de generella förutsättningarna i ett globaliseringsperspektiv präglas av stabila skattebaser där ett långsiktigt fördelningspolitiskt perspektiv i skattepolitiken förenas med ett tillväxtpolitiskt. *För det andra* måste utbildning och forskning hålla internationellt konkurrenskraftig kvalitet. *Ett innovationspolitiskt ramverk* föreslås som modell för kunskapsuppbyggande och kunskapsomvandlande åtgärder krävs, vilka båda krävs för långsiktigt uthållig tillväxt.

Högre rörlighet på arbetsmarknaden förbättrar matchningen av kompetens och samvarierar positivt med en ökad sysselsättningsstillväxt och produktivitet. Mekanismer för att öka rörligheten bör således vara angeläget. Rörligheten är lägst bland forskarutbildade och en ökad kontakt med industrin borde kunna ske genom industriforskningsinstitut.

Sysselsättning för industrianställda vid konjunktur- och strukturförändringar

De senaste åren har tydligt visat på den traditionella svenska strategin att inte söka bevara den rådande produktionsstrukturen utan snarare bejaka omställning till nya verksamheter. Visserligen dämpades det omedelbara fallet i efterfrågan på arbetskraft inom industrin delvis genom kortare arbetstider. Men detta verkar bara vara en kortsiktig nedgång. Istället har många som var anställda inom industrin fått gå vidare till nya arbeten.

Vid sidan av den offentliga arbetsmarknadspolitiken har arbetsmarknadsparterna tagit eget ansvar för struktumvandlingen genom de avtalade omställningsförsäkringarna TRR och TSL. Allt pekar på att försäkringarna har fungerat under den mest ansträngda perioden som inföll framför allt under 2009. En begränsning i dem är dock att man arbetar mer med matchning och coachning men inte med kompetensutveckling. Samtidigt kan det konstateras att personalutbildningens omfattning minskar inom svensk industri. Risken är att det händer för lite med kompetensutvecklingen vilket kan ha negativ effekt på de anställdas förmåga till omställning.

En möjlighet skulle vara att göra en återkoppling från de erfarenheter som vunnits inom TRR och TSL. Vilka faktorer gör att människor kommer vidare till nya arbeten? Vilken kompetens är avgörande i detta sammanhang? Genom kartläggning av de anställdas kompetens i befintliga verksamheter kan man få en uppfattning om lämpliga åtgärder för att stärka de anställda och höja deras omställningsförmåga.

För ytterligare information, kontakta rapportens författare:

Pontus Braunerhjelm, professor, vd Forum för småföretagsforskning, 0709-32 01 89

Olle Djerf, Olle Djerf Ekonomikonsult AB, 08-35 44 27, 070-555 94 96

Håkan Frisén, SEB, 08-763 80 67, 070-763 80 67

Henry Ohlsson, Uppsala universitet, 070-167 93 32

Industrins Ekonomiska Råd är en rådgivande grupp bestående av fyra ekonomer som är oberoende av parterna. Industrins Ekonomiska Råd ska kunna lämna utlåtanden och rekommendationer i ekonomiska frågor på uppdrag av bland annat Industrikommittén.

Rapportens sammanfattning kan läsas på följande sidor.

Industrikommittén

Industrins parter i samverkan

Sammanfattning "I finanskrisens kölvatten - risker och utmaningar"

Den globala återhämtningens effekter på svensk industri

- Under återhämtningen efter finanskrisen har Sveriges export- och importandelar "normaliserats" till ungefär samma nivå som före krisen. Exportandelen är t ex tillbaka över 50 procent av BNP igen 2010. Det är därför svårt att dra några bestämda slutsatser om det skett några påtagliga strukturella förändringar i vårt handelsmönster. Exportandelarna för motorfordon, investeringsvaror och metaller är dock klart lägre än under tidigare år.
- De förändringar som skett i Sveriges regionala handelsmönster de senaste 10-12 åren kommer troligen att fortsätta, dvs sjunkande exportandelar till Nordamerika och Västeuropa (utom Norden) och stigande andelar för Norden, Central- och Östeuropa samt Asien. På importsidan ökar handelsutbytet snabbare med såväl BRIC-länder som länder i Central- och Östeuropa.
- Efter det drastiska raset i industriproduktionen vinterhalvåret 2008/2009 har en långsam återhämtning noterats under 2009 och det var först 2010 som tillväxten började ta fart igen. Ungefär två tredjedelar av det stora fallet i industriproduktionen har nu återtagits. Rekylen uppåt har varit starkast för de mest drabbade industribranscherna, men de har fortfarande långt kvar till produktionsnivån före finanskrisen. Det gäller fordonsindustrin men också järn- och stålverk, metallvaruindustri och maskinindustri.
- Med sedvanlig eftersläpning har det blivit stora effekter på industrisysselsättningen. Sysselsättningsminskningen blev dock mindre än befarat och vändningen uppåt kom tidigare. Inslaget av labour hoarding tycks ha varit större än tidigare och överens-kommelserna om reducerad arbetstid har bidragit till att sysselsättningsutvecklingen blev mindre ogynnsam än förväntat.
- I nedgångsfasen under helåren 2008-2009 minskade industrisysselsättningen med drygt 70 000 personer. Under återhämtningen 2010-2012 väntas industrisysselsättningen öka, men inte på långa vägar i proportion till fallet under nedgångsfasen. Ett räkneexempel baserat på KI:s prognoser antyder att det kan handla om en sysselsättningsökning på i storleksordningen 10 000 personer de kommande åren.
- En konsekvens av produktions- och sysselsättningsutvecklingen är också att industrins produktivitet har ökat långsammare än väntat. Trots en distinkt vändning uppåt under 2010 väntas industrins produktivitetstillväxt bli lägre än de 6-7 procent som varit trenden före finanskrisen. Industrins investeringar fortsätter att minska i år efter raset 2009. Först nästa år bedöms industriinvesteringarna öka igen enligt investeringsplanerna.

Industrikommittén

Industrins parter i samverkan

Risker och utmaningar i kölvattnen av finanskrisen

- Den internationella återhämtningen har varit oväntat stark det senaste året. Världshandeln har snabbt tagit tillbaka förlorad mark samtidigt som finansiella förhållanden normaliserats i viktiga avseenden. Stigande aktiekurser visar på framtidstro och har dessutom mildrat krisens förmögenhetseffekter för hushåll och företag. De flesta bedömare räknar med en fortsatt återhämtning som förstärks av att den amerikanska ekonomin åter får upp farten en bit in i nästa år efter en svacka.
- Samtidigt återstår många frågetecken och utmaningar i finanskrisens spår. Baksidorna av den extrema stimulanspolitiken börjar bli alltmer uppenbara, t ex i form av växande offentlig skuldsättning. Det senaste halvåret har de globala obalanserna åter kommit i fokus. Nollrantepolitik och kvantitativa lättnader i de stora OECD-länderna skapar kapitalflöden som leder till problem för många tillväxtekonomier i form av t ex bubbelrisker på tillgångsmarknader, oönskat snabb valutaappreciering samt stigande råvarupriser.
- Samtidigt är reformtakten relativt långsam när det gäller tillväxtekonomiernas försök att skapa bättre förutsättningar för stigande inhemsk efterfrågan och på så sätt bidra till minskade globala obalanser. Sammantaget tycks klimatet i det internationella ekonomisk-politiska samarbetet ha försämrats i denna miljö, vilket i förlängningen kan leda till handelsrestriktioner som hämmar tillväxten.
- Därtill står det internationella finansiella systemet inför en reformering i efterdyningarna av finanskrisen. Syftet är att göra banksystemet mer robust och därmed minska riskerna för nya kriser. Priset för detta kommer att bli något högre räntenivåer och lägre tillväxt under en övergångsperiod. För att inte äventyra den bräckliga återhämtningen kommer de s.k Basel III-systemet att implementeras i försiktig takt fram till 2018.
- Svensk ekonomi har återhämtat sig mycket starkt under 2010. BNP-tillväxten ser ut att bli dubbelt så hög som genomsnittet i OECD-området. Även 2011 och 2012 räknar de flesta prognosmakare med att tillväxten kommer att bli betydligt högre än i de flesta jämförbara länder. Starka balansräkningar i både offentlig och privat sektor i kombination med relativt lågt resursutnyttjande talar för en fortsatt återhämtning i linje med dessa prognoser.
- Den starka BNP-tillväxten 2010 har dock delvis drivits av krafter som knappast är bestående. Den svaga kronan har gett exporten extra fart och den inhemska efterfrågan har stimulerats av exceptionellt låga boräntor. Bostadspriser och skuldnivåer har därigenom fortsatt uppåt på ett sätt som tydligt avviker från omvärlden. En positiv spiral har därmed uppstått där stigande bostadspriser stimulerat konsumtionen, vilket i sin tur bidragit till starkare arbetsmarknad och starka statsfinanser. Erfarenheter från andra länder tyder dock på att det ofta är svårt för den ekonomiska politiken att säkerställa en mjuklandning efter en så snabb uppgång av krediter och bostadspriser.
- Framöver ställs den ekonomiska politiska inför dilemmat att undvika en obekvämt stark valuta och samtidigt säkerställa en mjuklandning för bostadsmarknaden och hushållens upplåning. Internationella erfarenheter tyder på att detta brukar vara svårt. Rantepolitiken kommer troligen att behöva avlastas av flera instrument både i form restriktioner i utlåningen och finanspolitiska åtgärder.

Industrikommittén

Industrins parter i samverkan

Svensk industrins framtida utvecklingskraft och omställningsförmåga

- Svensk industris specialisering mot investerings- och infrastrukturvaror har framförts som ett skäl till att krisen blev så djupgående. Denna specialisering kan dock visa sig vara väl positionerad att möta en förväntad framtida växande efterfrågan i såväl nya tillväxtländer som traditionella industriländer.
- Merparten av de sysselsatta inom svensk industri arbetar i låg- och mellanlågteknologisk produktion (55 procent) enligt OECD:s klassificering, vilket delvis förklaras av en framgångsrik basindustri. I synnerhet är industrin specialiserad till mellanteknologi-klasserna, med relativt små förändringar under perioden 1990 till 2008. Antal sysselsatta inom högteknologisk produktion har varit praktiskt taget oförändrad.
- Det är inom de mellanteknologiska segmenten konkurrensen förväntas bli som hårdast från de nya industriländerna. Hur svensk industri kommer att klara den framtida konkurrensen beror på dess utvecklingskraft och omställningsförmåga. Avgörande är innovationskapaciteten.
- För det första bör de generella förutsättningarna i ett globaliseringsperspektiv präglas av stabila skattebaser där ett långsiktigt fördelningspolitiskt perspektiv i skattepolitiken förenas med ett tillväxtpolitiskt. För det andra måste utbildning och forskning hålla internationellt konkurrenskraftig kvalitet. Ett innovationspolitiskt ramverk föreslås som modell för kunskapsuppbyggande och kunskapsomvandlande åtgärder krävs, vilka båda krävs för långsiktigt uthållig tillväxt.
- Högre rörlighet på arbetsmarknaden förbättrar matchningen av kompetens och samvarierar positivt med en ökad sysselsättningstillväxt och produktivitet. Mekanismer för att öka rörligheten bör således vara angeläget. Rörligheten är lägst bland forskarutbildade och en ökad kontakt med industrin borde kunna ske genom industriforskningsinstitut. Högre utbildning bör också mer praktiskt involvera studenter i innovationsprocesser.
- Det är önskvärt att infrastruktursatsningar i första hand fokuserar på ökad rörlighet inom arbetsmarknadsregioner. Partnerskap mellan privata och offentliga aktörer är ett alternativ när offentliga medel inte räcker till för infrastrukturinvesteringar.
- I väl fungerande innovationsmiljöer kompletterar stora och små företag varandra. Industrins utvecklingskraft utgörs följaktligen bl a av goda förutsättningar för entreprenörskap och innovativa mindre företag, samt dessas samverkan med större företag.
- Mindre och medelstora företag har blivit allt viktigare när det gäller arbetsmarknadens efterfrågesida. För att förbättra företagens tillväxtmöjligheter bör inom ramen för nuvarande stöd mer insatser riktas mot internationalisering och intellektuella äganderättigheter.
- Omvärlden, inte minst inom EU, har vidtagit en rad olika åtgärder för att bemöta krisen. Ökade temporära statsstöd har tillåtits. En angelägen uppgift är att analysera och identifiera vilka åtgärder som fungerat bäst, hur konkurrensen påverkats och vilka ekonomisk-politiska slutsatser detta föranleder.

Industrikommittén

Industrins parter i samverkan

Sysselsättning för industrianställda vid konjunktur- och strukturförändringar

- De senaste åren har tydligt visat på den traditionella svenska strategin att inte söka bevara den rådande produktionsstrukturen utan snarare bejaka omställning till nya verksamheter. Visserligen dämpades det omedelbara fallet i efterfrågan på arbetskraft inom industrin delvis genom kortare arbetstider. Men detta verkar bara vara en kortsiktig nedgång. Istället har många som var anställda inom industrin fått gå vidare till nya arbeten.
- Vid sidan av den offentliga arbetsmarknadspolitiken har arbetsmarknadsparterna tagit eget ansvar för strukturuomvandlingen genom de omställningsförsäkringar som man har slutit avtal om. Allt pekar på att dessa försäkringar har fungerat under den mest ansträngda perioden som inföll framför allt under 2009. En begränsning i TRR:s och TSL:s arbete är att man ska ta de uppsagdas kompetens som given. Det innebär att man arbetar med matchning och coachning men inte med kompetensutveckling.
- Samtidigt kan det konstateras att personalutbildningens omfattning minskar inom svensk industri. Risken är att det händer för lite med kompetensutvecklingen. Detta kan ha negativa effekter både inom befintlig verksamhet och för de anställdas förmåga till omställning när de behöver gå vidare till nya arbeten.
- För att förändra detta skulle en möjlighet vara att göra en återkoppling från de erfarenheter som vunnits inom TRR och TSL. Vilka faktorer gör att människor kommer vidare till nya arbeten? Vilken kompetens är avgörande detta sammanhang? Med denna evidens som utgångspunkt skulle man kunna kartlägga de anställdas kompetens i befintliga verksamheter och på så sätt få en uppfattning om lämpliga åtgärder för att stärka de anställdas kompetens och höja deras omställningsförmåga.